

New York u noći

Matušić Pavle, Split

U vrijeme kad se spuštaju prve sjene večeri, Manhattan se nalazi u atmosferi velike aktivnosti. To je čas, kada white collars¹⁾ napuštaju svoje kancelarije i polaze na subway (podzemna željeznica), dok se radnici iz tvornica žure da svuku svoje kombinezone i ostavljaju slobodno polje novoj smjeni, koja dolazi na posao. U pet poslije podne, dok sunce zapada i boji crvenilom horizont metropole, milioni ljudi su u pokretu. To je sat rush-a, sat žurbe. Svako se žuri da stigne što prije u svoj stan. Za čitavih sat i po i vlakovi podzemne željeznice i oni nadzemni u pravom smislu riječi su prenatrpani. Masa ljudi se tiska, osvaja platforme i vagone, nastoji da se što bolje smjesti, pokušava pronaći komodno ili barem podnošljivo mjestance i podnosi strpljivo putovanje.

Oko osam uvečer, dok su se milioni radnika napokon smjestili u kućama za večerom, New York počinje da pokazuje svoju drugu slikovitu životnu viziju.

Svratimo najprije u luku. Luka u New Yorku je ogromna i nosi četiri svjetska rekorda. Ona u prvom redu predstavlja najaktivniji centar utovara i istovara robe, koja dolazi sa svih svjetskih mora, kopna i zraka. Zatim je najposjećeniji centar prolaza i razmjene putničkog saobraćaja, a unutrašnjeg i internacionalnog. Također je najveći centar sakupljanja i magaziniranja robe u svijetu. I napokon je najkoncentriranije tržište za prodaju produkata, koje sada postoji u svijetu.

U 1524. g., jedan fiorentinski moreplovac, Verrazzano, u službi francuskog kralja Franje I, doplovio je sa svojim jedrenjakom »Dauphine« od tri iarbola i oko 100 tona deplasmana u zaliv New Yorka. »Našli smo jedan vrlo zgodan položaj između dvaju brežuljaka, između kojih je proticala prema moru vrlo velika rijeka. Iza tješnaca rijeka se širi i stvara krasno jezero opsega nekih tri milje«, — pisao je Verrazzano.

Ovo »jezero« je Gornji Zaljev New Yorka, koji daje danas gradu pomorski položaj od ogromne važnosti. Evo nekoliko brojki: transport robe u luci prelazi 152 miliona tona godišnje; luka je vezana za cijelu američku nacionalnu željezničku mrežu, a također i za kanadsku i meksičku sa 12 željezničkih sistema. Što se tiče vazdušnih komunikacija, luka ima četiri aeroporta, na kojima godišnje silazi 7 miliona putnika, od kojih 800.000 stižu preko oceana.

U noćnim satima lučki rad se odvija bez prekida, dok je sama luka još slikovitija. Posjet luci noću na kojem bilo gigantskom molu, ostaje u nezaboravnoj uspomeni. Okuplja vas čitava ljestvica zvukova i boja, dok se gorko-slan zadah mora miješa sa mirisom kave, teškom aromom šećera sa Kube, nepodnosivim smradom koža iz Bahreina i jakim mirisom četruna iz Vankuvera.

Jedan noćni posjet luci pokazat će Vam dolazak parobroda i putnika, koji se zaustavljaju, čekajući zoru, da ih remorkeri otegle u luku. Oni čekaju nepomični na Hudsonu dolazak kultura policije i carine u šest sati ujutro. Veliki trgovački teretnjaci odmah pristaju, osobito ako nose važan teret. Kolone radnika odlaze u »stive«, velike električne dizalice prihvataju bale, vreće i sanduke, sisaljke izvlače naftu ili petrolej iz tankera, šlepovi primaju ugalj.

Šum mašina ne prestaje, ali ovdje ne stiže buka gradskog života New Yorka.

Jedan kratki skok do »voćnog bloka«, koji se proteže koju milju u donjem dijelu grada, i vi ćete prisustvovati prizoru ogromnog broja kamiona, koji iskravaju hiljade sanduka voća, što stiže iz Floride, Kalifornije, Kanade i Meksika. Kroz čitave blokove zrak je zasićen mirisom krušaka, jabuka i breskava. Čitave ulice prodaju samo jednu vrst voća. Tri ulice u blizini mola, gdje pristaju brodovi za prevoz banana, pune su ovog tropskog voća u hiljadama sanduka.

Jedna burza vlada svim operacijama utovara i istovara voća sa velikom strogošću. Voće je teret, koji se brzo kvari, i treba biti vrlo vješt i u isto vrijeme strog i beskrupulozan, da bi se uspjele pobijati konkurenciju i držati cijene.

Uz voćni trg je trg povrća, koji je isto tako slikovit.

Meteorološki izvještaji objavljuju s vremena na vrijeme visinu temperature u drugim državama Amerike. Ako bi, naprimjer, izbila neka oluja u Južnoj Karolini, trgovci voća već moraju to doznati, kako bi na vrijeme mogli regulirati prodaju svojih produkata i na vrijeme otpočeti igru spuštanja ili dizanja cijena, koje će biti u skladu s novom situacijom.

New York guta milione tona živežnih namirnica na godinu: sama metropola, ne brojevši stanovništvo cijele države, ima oko 8 miliona stanovnika, što zahtijeva titansku snabdjevačku službu i najbolje produkte. Sve te namirnice stižu u grad većinom noću na tone i tone: meso ili voće, povrće ili riba, kruh ili kafa, mlijeko ili jaja. Noću grad opskrbjavaju kolone »mravi-radnika«, a danju kolone »mravi-ratnika« počinju svoju borbu za opstanak.

Bogatstvo luke i tržišta, stvorilo je u posljednjim godinama porast organiziranog banditizma. Čini se, da gangsteri imaju više-manje potpunu kontrolu nad regrutiranjem obalnih i lučkih radnika. Federalna i državna vlada vrše česte intervencije i misle, da će ipak uništiti ovaj porok. Ali, ovaj zadatak je ogroman, jer se radi o stotinama miliona dolara, i mogućnost da izgube ovako velike zarade sili gangstere na protivnapad, pa se oni sad sakrivaju i nastoje što više da se pokriju lažnim poštenjem i ugledom.

Izvanredna živost prometa robe uvijek impresionira svakog posjetioca. Noću je radna atmosfera još sugestivnija, jer ništa ne smeta, da bi se mogla potpuno sagledati.

Radi se čvrsto i radi se sa punom korisnošću. Svatko ima svoje određeno mjesto i svoju već određenu ulogu. New York očekuje svoje produkte, a u luci se radi ne samo za New York, nego i za sve ostale savezne države i drugih sedamdeset nacija.

I tako, dok jedan brod napušta molo, a drugi pristaje svakih pola sata, dok se avioni dižu i spuštaju svaka tri minuta, dok tržnica priprema ogromne količine namirnica, koje će morati dostajati za četiri miliona obroka, što će četiri miliona radnika jesti u podne u vrijeme prekida uredskog posla, New York živi, i kuca bilo njegovih arterija. Ali ostavimo tržnicu i luku, dok u daljini, na otoku Bedloe, stoji Kip Slobode sa svojom zubljom:

»Send these, the homeless, tempest tossed to me:
I lift my lamp beside the golden door« J.

(Pošaljite mi one, bez kuće, bijene olujama, ja dižem svoje svijetlo blizu zlatnih vrata).

Noć u New Yorku prolazi tiho u elegantnoj zoni West Side i u raskošnim prostorima Park Avenue i Madison Avenue, orgijski na Broadway-u i Times Square-u, tamno u Harlemu, opasno na Spanish Town-u.

Harlem, crni grad, predstavlja se u svom muklom i dubokom bolu. Prenapučen je do nevjerovatnosti i njegovo stanovništvo živi u atmosferi potištenosti i tuge. Postoje i takve crnačke zone, gdje je život mnogo bolji i gdje imućnije crnačke klase imaju mnogo ugodniju egzistenciju, ali Harlem i dalje produžuje da živi stisnuto i da se nalazi u bezizglednoj stambenoj krizi. Nije preporučljivo poći noću u Harlem, tamo i policija šalje samo dvojne patrole, većinom dva crna policajca. Ipak Harlem nije opasniji od posljednje zloglasne četvrti istočnog dijela grada ili četvrti između 40-te i 50-te ulice ili pak zapadne sekcije duž treće Avenije. Međutim, u Harlemu je rasni problem uvijek na dnevnom redu, i mnogi crnci ne će da im se bijelci noću nađu pred očima. Također i u centralnim zonama grada, naprimjer u Lennox Aveniji i 125 ulici, rasvjeta je vrlo slaba, i rizik noćnog susreta s bandama naoružanih mladih ljudi je vrlo velik.

U španjolskom kvartu, koji većinom nastavaju Portoričani, kojima je priznato pravo američkog državljanstva 1917. i koji su poslije prvog svjetskog rata u sve većim masama počeli stizati u New York, atmosfera je još teža.

Ovi nesrećnici, koji u Portoriku nisu poznavali dostojan život, traže najlakše radove, nastoje da što prije nauče engleski i mnogi preko najtežih iskušenja i muka uspejavaju napokon da postanu dobri građani. Njihov kolonijalni temperament, prožet španjolskim duhom, čini ih često da budu siloviti i žestoki, i zato kolonija Portoričana znatno prinosi statistikama krađe, pro-

stitucije, nasilja, što je također plod socijalnog problema ovog grada. Gradska uprava uzalud dosad traži načina da riješi ove probleme; tragedija je i u tome; što su svi problemi u ovom mnogomilionskom gradu veoma širokih razmjera, i rješenje ovako zastrašujuće širokih problema zahtijeva mnogo vremena, veliku energiju i mnogo novca. Tako je rad zakonodavaca, realizatora i policije uvijek isprepleten sve novijim i težim problemima, koji se javljaju dnevno.

Da bi se riješio problem crnaca i Portoričana u New Yorku, trebalo bi početi gradnju novih kvartova za stanovanje, i veliki napor već su i učinjeni. Ali stanovništvo zastrašujuće raste iz mjeseca u mjesec, i nove gradnje odmah postaju nedovoljne da pokriju potrebe. Privatnici su uporni da grade stambene zgrade u samom gradu, naročito zbog taksa i vrijednosti prostora. Gradske vlasti, zbog ovog ili onog razloga, nalaze se često u deficitu i ne mogu smoci dovoljno sredstava za gradnju novih stambenih naselja. U međuvremenu, privučeni velikim platama, Portoričani i crnci nastavljaju stizati u New York zaoštavajući iz dana u dan svoj stambeni problem.

Interesantno je posjetiti Chinatown, koji nije prostran kao u San Francisku, jer među svojim skromnim zidovima broji samo dvanaest hiljada Kineza, koji su velikim dijelom miran, radin i uzdržljiv svijet. Turističke agencije će vam — naravno — svakako pokazati pušionice opija i ostavit će vas da fantazirate nad orgijama, ali ne dajte se impresionirati. Radi se o trgovačkim smicalicama slično, kao kad u Parizu prisustvujete u nekoj noćnoj rupi »smrtnom dvoboju« dvaju jadnika, obojenih i maksiranih u apase.

Vratimo se u elegantnu četvrt grada, u kojoj restorani i night clubs nude najbolje što je moguće iz gastronomije, varietetskih predstava i likera. Tu život noću poprima ogroman, gotovo febrilan intenzitet: u toj atmosferi se sastaju aristokrati i bogataši, avanturisti i umjetnici.

Ali još interesantniji život vidi se u Greenwich Village, tvrđavi umjetnika, gde je život većinom boemski. Tu se čista umjetnost miješa sa najčudnijim novim pokušajima i tu se zaista može osjetiti kucaj bila jednog čudnovatog svijeta, šarolikog i interesantnog.

Zona Times Square-a i velika Broadway-ska arterija između 40-te i 50-te ulice su pravi centar New Yorka, s obzirom na zabavu. Ovdje su premijerni kinematografi, veliki teatri, agencije za glumce, tehničare, muzičare, modele. Život na Broadwayu prestaje vrlo kasno. U dva poslije pola noći još ima kretanja mase svijeta poslije zatvaranja kazališta i kina, restorani primaju mase glumaca i posjetioca kina i kazališta, koji se zadržavaju u njima do ranog jutra.

Broj osoba, koje su zaposlene u show business, tj. umjetnosti glume, ogroman je. Interpretirati makar i skromnu ulogu na Broadwayu znači postaviti kamen temeljac vlastitog karijeri. Ovo je stvarno pozornica nacija, pozornica, prema kojoj konvergiraju naponi, inteligencija, kapac-

tet i novac nacija. Zahvaljujući baš Broadwayu, New York ima kulturni nivo daleko veći od drugih nacionalnih centara.

Grad drži primat nacije za teatar, arhitekturu, muzeje, lirsku i simfonijsku muziku, televiziju i kinematografske premijere.

Interesantno je noću u New Yorku vidjeti palaču Ujedinjenih Nacija sa velikom zgradom sekretara. Mnogi su prozori rasvijetljeni: ljudi dobre volje nastoje spasiti čovječanstvo od nove ratne katastrofe. U tihim noćnim satima vizija ovog ogromnog staklenog oblakodera, na kojem bliješte svijetla ureda, u kojima se radi za čovječanstvo, djeluje vrlo sugestivno.

Sedamdeset blokova niže Wall Stret je zatvorena u svom gigantskom canyonu, izgubljena u tami. Sve tu spava u očekivanju jutra, kada će white collars doći na posao. U Harlemu, izgubljenom u sve dubljoj tami, odjekuju koraci policijskih patrola po asfaltu.

Luka nastavlja svoj posao, dok na širokom prostoru luke kamioni nastavljaju da iskrcavaju i krcaju manifakturne produkte, a po tržnicama roba i dalje pristiže.

New York se nikad ne odmara, pa ni onda, kad njegov ritam izgleda kao da staje. Hiljade i hiljade ljudi održavaju ga stalno neprekidno budnim. U prvim satima jutra, na prvu svjetlost zore, kada se sanjivi konobari napokon odluču-

ju da zatvore vrata restorana i noćnih klubova, kad krcanje i iskrcavanje robe na tržnici prestaje, a dok dnevni radnici još spavaju, brojna vojska restoratera počinje rad. Otvaraju se doručkovaone, smjene lučkih radnika odlaze na svoja mjesta.

New York se ne odmara. On posjetiocu pokazuje jedan život, koji ne pozna predaha, koji stalno kreće naprijed i poziva na sve veći rad.

Kroz rad tako brojnih nacija, Metropola je od samih 800 ljudi, koliko ih je imala 1653., došla danas 8 miliona stanovnika. Trista godina u historiji nije mnogo, mislimo li na Atenu, Rim, Pariz, Moskvu, ali ovakav uspon za samih tristo godina nema primjera u historiji.

Ovaj vertikalni grad, ova zaslijepljujuća asfaltna džungla, okrutna i plemenita, metodična i neuredna, živa i računski određena, jedan je život, koji može biti shvaćen samo kroz vrijeme i ako se direktno doživi. On predstavlja danas jedan, od najočevidnijih primjera snage ljudskog rada i nudi preko svoje noćne vizije posjetiocu sjećanje na riječi Williama Saroyana: »New York je stariji od Ninive i moderniji od posljednjeg Levittown¹⁾«.

¹⁾ Moderan grad, koji je pred par godina utemeljio Levitt u Long Islandu.

New York noću